

Le testament de Napoléon: une affaire d'argent avant tout.

(blz. 6 t/m 16 uit Napoléon Ier, no. 36, jan./febr. 2006, le magazine du Consulat et d'Empire,

(Dit artikel is (bijna) letterlijk vertaald door Roel Vos in april 2021.)

Inhoud: Hoe zijn de ontwikkelingen geweest van de laatste wilsbeschikkingen van de Keizer?

Napoleon verdeelt in zijn testament meer dan 211 miljoen francs. Het 'hoofddeel' bestaat uit 7,3 miljoen francs. Dit bestaat uit: bij de bankier Laffitte, gelden bewaard door Eugène en de diamanten van de Kroon, die aan Napoleon zelf toebehoren. De rest van het 'fortuin' (204 miljoen francs) is hypothetisch (zie het lijstje).

La "fortune" de Napoléon estimée par lui-même en 1821	
Détails des avoirs ou créances	Montant en francs
I - Ensemble principal (distribué à l'article 35 du testament)	
Dépôts chez le banquier Laffitte	4 480 000
Somme donnée à Eugène pour dépôt chez Laffitte	800 000
Intérêts des sommes placées (5% l'an)	2 015 000
À déduire dépenses de la captivité payés par Laffitte	- 1 095 000
Fonds restants de l'île d'Elbe	300 000
Diamants de la couronne	500 000
Argent détenu par Napoléon à Sainte-Hélène	300 000
Total de l'ensemble principal	7 300 000
II - Autres sommes dues d'après Napoléon par :	
Eugène de Beauharnais (reliquat liste civile d'Italie)	2 000 000
Marie-Louise (surplus de fonds pris à Blois en 1814)	2 000 000
Trésor public français (reliquat liste civile de France)	200 000 000
Total des autres sommes	204 000 000
Total général	211 300 000

NB. Hiervan is 2 miljoen, die zowel Eugène als Marie-Louise hem schuldig zijn, niet terug gegeven. Napoleon heeft hierover ook geen enkele documentatie achter gelaten. De rest van de nalatenschappen is dus nog steeds onzeker op dit moment.

Napoleon heeft door de groeiende economie als keizer 200 miljoen verkregen. Hij heeft steeds beweerd dat de koninklijke staat hem deze som schuldig is. Maar Napoleon kan, ondanks zijn zwakte, het fictieve karakter van zo', redenatie niet ontkennen.

1. Voordat hij in 1815 Malmaison verliet, gaf baron De la Bouillerie, zijn schatbewaarder (trésorier) hem een afrekening van slechts 118 miljoen francs.
2. Waarom zou hij serieus hebben gedacht dat Louis XVIII zou hebben willen voldoen aan zijn laatste wensen?

Of belangrijke giften zou doen aan de oude compagnons van de 'usurpator'? Ook: het Verdrag van Parijs bevatte voor Frankrijk een terug betaling voor Frankrijk aan de Geallieerden van 1,4 miljard francs.

Napoleon voorzag problemen met zijn privé-eigendommen: 'Het is een belangrijke vraag, zij zal onderwerp zijn van vele debatten', schreef hij in de instructies voor zijn executeurs-testamentair.

Wat opvalt mbt. de verdeling van het geld: niets gaat naar de familie. Napoleon laat wel aan zijn zoon alle voorwerpen van zijn gloire na: wapens, kleding, decoraties, boeken, meubilair. Maar niets mag het Oostenrijkse Huis rijker maken. De Oostenrijkse keizer Frans zou zijn kunnen doden (daar woont de zoon van Napoleon nu immers, rkv.). Napoleons broers en zussen krijgen slechts haren en regiment adelaars. Het geld wordt bijna geheel verdeeld onder zijn metgezellen. Natuurlijk in de eerste plaats die van zijn gevangenschap. Montholon is de voornaamste. Hij krijgt in totaal 2,25 miljoen francs. Bertrand krijgt in totaal 950.000 francs en Marchand 500.000 francs. Generaal Gourgaud (is reeds weg), krijgt niets, Las Cases 300.000 francs.

Napoleon laat in totaal 200 miljoen na aan de oude officieren en soldaten. Dit moet betaald worden door Louis XVIII, die dit natuurlijk niet doet. Hieruit komt gemor voort bij de veteranen ten positieve voor Napoleon.

Ondanks het wisselvallige karakter van een groot deel van het testament van Napoleon deden Marchand, Montholon en Bertrand hun uiterste best het uit te voeren. Misschien hebben Eugène, Marie-Louise of de schatbewaarder Peyrusse enkele fondsen van de Keizer onder elkaar verdeeld. Napoleon getuigt van zijn liefde voor Marie-Louise in de derde paragraaf van het testament, maar hij laat haar alleen de moeite na om de 2 miljoen francs te verkrijgen. Volgens hem heeft Marie-Louise deze som al, die aan de Staat behoort na zijn afstand in 1814. Marie-Louise erkent dit weliswaar, maar beweert bijna alles uitgegeven te hebben aan haar reis en aan Napoleon 900.000 francs terug te hebben gegeven. Dit wordt niet bevestigd door de executeurs-testamentair.

De keizerlijke miljoenen zijn zonder twijfel uitgegeven aan de door Marie-Louise georganiseerde festiviteiten tijdens haar verblijf in Aix gedurende de zomer van 1814. Volgens historicus Masson gedroeg ze zich niet als een keizerin, maar op een manier van een elegante jonge vrouw, die de aandacht trok en oorverdovend was. Toen liet de eenogige Neipperg (minnaar van Marie-Louise, rkv) aan Bertrand weten, dat Marie-Louise het beneden haar keizerlijke waardigheid vond om over zo'n onbelangrijk bedrag verantwoording af te leggen.

Eugène de Beauharnais zou onder hem hebben 2,8 miljoen francs, die aan de Keizer behoorden (800.000 francs, gegeven door Lavalley aan Eugène in 1814 en in depot gezet bij Laffitte en 2 miljoen op de burgerlijke lijst van Napoleon in Italië. Voor wat betreft het oude depot bij Lavalette (erkend door prins Eugène in een verklaring van 29 okt. 1817): alles was uitgegeven gedurende de gevangenschap van Napoleon. Eugène had inderdaad een voorschot aan Las Cases betaald (gegeven door Napoleon), had fondsen vastgesteld via de Engelse banken en liet tenslotte een pensioen van 12.000 francs per jaar uitbetalen aan de moeder van generaal Gourgaud. In totaal waren er volgens de archieven van de prins 812.768 francs betaald vanuit het depot van 1814. (zie het lijstje hieronder: 'Les paiements d'Eugène').

Bénéficiaires des paiements d'Eugène	1818 et 1819	1820	1821	1822	1824	Totaux
Général Gourgaud	6 000	12 000	6 000	18 000	120 000	162 000
Las Cases (banque Matheus)	391 820	112 000				503 820
Bertrand (banque Baring)			120 013			120 013
O'Meara (remboursements)	26 935					26 935
Total	424 755	124 000	126 013	18 000	120 000	812 768

Ook de 2 miljoen, die Napoleon hoopte op zijn burgerlijke lijst te hebben, gaf weinig hoop om te incasseren. In 1813 had het koninkrijk Italië financiële problemen van ongeveer 3,5 miljoen francs, die niet waren gestort op de burgerlijke lijst. Na het Congres van Wenen vroeg Eugène ze met succes terug aan de Geallieerden. Napoleon had geen enkele illusie dit geld te krijgen, maar het was een appel op de vrijgevigheid van zijn schoonzoon Eugène. Haast had de laatste niet na de dood van Napoleon; hij ontving bij het Verdrag van Fontainebleau 5,6 miljoen francs. Tevens was hij de hertog van Leuchtenberg (in Beieren) geworden. Hij had een 'geste' kunnen doen, maar tot zijn dood op 21 febr. 1824 wilde hij niet toegeven. Toen was dit afgelopen.

Voor wat betreft de diamanten van de Kroon (waarde 5-600.000 francs), die Napoleon had geclaimd: de voorlopige Franse regering had verboden deze aan Napoleon toe te kennen en alles wat nog over was van de 'schat van de Kroon' werd toegewezen aan koning Louis XVIII.

Het werd moeilijk voor Bertrand, Montholon en Marchand. Zij vroegen de koning om een sortering van de juwelen van de Kroon ten behoeve van de erfenis van de 'usurpator'.

Wat betreft de miljoenen, beloofd aan de Franse 'officieren en soldaten': er werd een koninklijk bevel op 5 aug. 1818 ingesteld (nooit een wet van gemaakt!), die het restant van de burgerlijke lijst van Napoleon in de publieke kas stortte. De 118 miljoen francs, die de economie onder Napoleon had opgeleverd, werden jaarlijks eenvoudig gebruikt om de betalingen van het Verdrag van Parijs te doen.

Alle sommen genoemd door de Keizer buiten de kern van zijn testament gingen dus in rook op. Dat was geen verrassing voor de drie executeurs-testamentair, het voornaamste voor hen was het geld van Laffitte te verkrijgen, hoofdbron van hun erfden. Maar daar was moed voor nodig!

VOORZICHTIGHEID EN 'MISBRUIK VAN VERTROUWEN'

Napoleon had bij de bankier Laffitte in 1814 en vooral in 1815 respectievelijk 680.000 en 3,8 miljoen francs gestort. De rente hiervan over vijf jaren werd gestort op een rekening, beheerd door Eugène. Alles bij elkaar zou dit volgens Napoleon ongeveer 6 miljoen francs zijn. Om er zeker van te zijn, dat de bankier zou uitbetalen, had Napoleon hem een brief geschreven, waarin de voorwaarden van zijn testament stonden.

Meteen na zijn aankomst in Parijs ging Marchand naar de bankier en deelde deze de laatste wil van Napoleon mede. Eerst ontving Laffitte hem prima: *'Hij ontving mijn hartelijk, nodigde mij uit op avondjes en vroeg mij voor het diner op de volgende dag.'* Maar het verkoelde. Ten eerste was de oude bestuurder van de Bank van Frankrijk absoluut niet akkoord met het bedrag. Volgens hem had Napoleon enkel hem een depot geld toevertrouwd en geen baktegoed, wat betekende, dat hij geen rente zou uitkeren. Vervolgens over de 800.000 francs, in beheer bij Eugène: Napoleon had zeker vergeten dat hij die al had uitgegeven. Tenslotte beweerde Laffitte, dat hij nauwelijks 3 miljoen francs voor de erflating van Napoleon in kas had.

Maar dat was niet alles. De bankier weigerde de laatste instructies van zijn 'client' uit te voeren. Want Napoleon was, net als alle overige Bonapartes, uit zijn burgerlijke rechten gezet en hij hield vol dat de koninklijke regering het testament nietig verklaarde en het geld van de 'usurpator' in beslag nam. Aan de andere kant; niets garandeerde dat als het bedrag eenmaal aan de erfgenamen zou zijn uitgekeerd, de familie dan haar rechtskundige belang zou doen gelden (de code civil reserveerde inderdaad de helft van de goederen voor de directe afstammelingen). Het risico gepakt te worden door de Staatskas ('Trésor publique') of door een juridische actie door Oostenrijk (keizer Frans I was inderdaad de legale erfgenaam van de l'Aiglon, de zoon van Napoleon), waren niet ondenkbaar!

Principaux bénéficiaires par catégories

	Montant des legs
<i>Les compagnons de captivité</i>	
Montholon	2 250 000
Bertrand	950 000
Marchand	500 000
Las Cases	300 000
<i>Les compagnons de l'épopée</i>	
Bessières	450 000
Lavalette	300 000
Drouot	200 000
<i>Les compagnons d'infortune</i>	
Officiers et soldats français	100 000 000
Villes françaises envahies	100 000 000
Bataillon de l'île d'Elbe	395 000
<i>Les "legs de conscience"</i>	
Léon, pupille de Méneval	300 000

Maar het testament was getekend met 'Napoleon' en niet met 'Bonaparte', dus niet geldig. Zo waren er meer van dit soort argumenten. Het bleek tenslotte onmogelijk het beroemde testament in Frankrijk uit te voeren, concludeerde het Tribunal de la Seine tegenover de oud-metgezellen van Napoleon op 13 maart 1822. Er ontstond dus een impasse.

Maar om een schandaal te voorkomen, nl. dat van de 200 miljoen voor de officieren en de soldaten, greep de Kroon in en droeg drie oud-keizerlijke personen op de gelden te verdelen: Maret, Caulincourt en Daru. De onderhandelingen waren hard: Laffitte wilde pas vanaf 1821 rente betalen en slechts 3% ipv. 6%, wat 800.000 francs scheelde op dat moment. Financieel gerust gesteld ontving de bankier alle verzekeringen van koninklijke zijde (dmv minimaal vier bodes, van de koning, van de president van de Conseil Villèle, van de gardes des Sceaux en van het Bestuur van de Domaines), dat er geen enkele belemmering zou zijn bij de uitvoering van het testament.

La "fortune" réelle de Napoléon

Détails des avoirs ou créances	Montants prévus	Montants réalisés
<i>Ensemble principal (distribué à l'article 35 du testament)</i>		
Dépôt Laffitte	4 480 000	3 418 785
Créance sur Eugène de Beauharnais à déposer chez Laffitte	800 000	0
Intérêts (1815-1821) moins dépenses de la captivité	920 000	0
Fonds restants de l'île d'Elbe	300 000	0
Diamants de la couronne	500 000	0
Intérêts de 1826 à 1830	0	437 336
Total de l'ensemble principal	7 000 000	3 856 121
Argent détenu par Napoléon à Sainte-Hélène	300 000	300 000
Reliquat de la liste civile d'Italie détenu par Eugène	2 000 000	0
Dettes de Marie-Louise envers Napoléon	2 000 000	0
Reliquat de la liste civile de France (Trésor public)	200 000 000	0
Total général	211 300 000	4 156 121

De voornaamste hinderpaal was hiermee opgelost, maar er bleef over de positie van de Oostenrijkse keizer, die, zo werd gemeld, de voogd was van de zoon van Napoleon (l'Aiglon). Er daar was men nog lang niet zo ver geen belangstelling meer te hebben in de nagelaten miljoenen van Napoleon. In tegendeel: keizer Frans I vroeg aan zijn ambassadeur baron De Vincent alles in het werk te stellen om de rechten van de hertog van Reichstadt (l'Aiglon) te verzekeren.

Opnieuw waren de ministers van de Franse koning bezig de belangen van de erfgenamen van Napoleon te beschermen. Maar de dood van de l'Aiglon in 1832 maakte aan dit alles een einde.

Voor die tijd vroeg de voorzichtige bankier Laffitte een borgstelling. Om hem tevreden te stellen bood Montholon het chateau Frémigny aan (dat hem iets eerder door zijn schoonvader Sémonville was gegeven), ter waarde van 500.000 francs. Dankzij dit initiatief werden op 18 jan. 1826 de twee partijen het eens over een bedrag van 3.856.2121 francs (3.418.785 francs als hoofdsom en 437.336 francs rente van 1815 tot 1826), uit te keren aan de erfgenamen. Dus na vijf jaar werd er een deel van de legaten uitgekeerd. Er was niets voor de 'metgezellen van het ongeluk', de onbekenden en voor de 'Legs des Conscience'. Slechts 56% van de beloofde bedragen aan de erfgenamen voor het voornaamste deel van het testament, in totaal door Napoleon toegezegd 6, 810 miljoen francs, werd uitbetaald. Montholon en Marchand werden het minst bedeed met slechts 49% van hun oorspronkelijke legaat, zijnde 995.425 francs voor Montholon en slechts 285.514 francs voor Bertrand.

Hoe bewerkelijk dit alles ook was, de overeenkomst met Laffitte werd totaal geheim gehouden, zoals het hof dat wenste.

De kas ging dus uiteindelijk open voor de erfgenamen van Napoleon. Voor Montholon ging het het beste. Hij was niet tevreden met de toegezegde som, want na enkele maanden haalde hij 1,4 miljoen francs voor eigen rekening van de bank, waarvan 500.000 francs overschrijding.

Toen de ank eenmaal de genoemde 3,8 miljoen kon uitbetalen, werden de betalingen vertraagd, want sommige erfgenamen wachtten nog op alles of op een gedeelte van hun geld.

De arme abt Vignali heeft niets gekregen en Bertrand kreeg maar de helft. Deze laatste heeft minder dan 140.000 francs gekregen dat was één tiende van wat Montholon kreeg!

De uitvoering van het testament ontwikkelde zich nog slechter dan gedacht voor de grootmaarschalk zelf (Bertrand), want zijn deel van de hoofdsom (beduidend minder dan voor de andere metgezellen tijdens de gevangenschap) was fundamenteel verminderd.

La "fortune" réelle de Napoléon

Détails des avoirs ou créances	Montants prévus	Montants réalisés
<i>Ensemble principal (distribué à l'article 35 du testament)</i>		
Dépôt Laffitte	4 480 000	3 418 785
Créance sur Eugène de Beauharnais à déposer chez Laffitte	800 000	0
Intérêts (1815-1821) moins dépenses de la captivité	920 000	0
Fonds restants de l'île d'Elbe	300 000	0
Diamants de la couronne	500 000	0
Intérêts de 1826 à 1830	0	437 336
Total de l'ensemble principal	7 000 000	3 856 121
Argent détenu par Napoléon à Sainte-Hélène	300 000	300 000
Reliquat de la liste civile d'Italie détenu par Eugène	2 000 000	0
Dettes de Marie-Louise envers Napoléon	2 000 000	0
Reliquat de la liste civile de France (Trésor public)	200 000 000	0
Total général	211 300 000	4 156 121

Omstreeks deze tijd was Montholon naar Londen vertrokken om een industriële carrière te maken. Dit leidde echter tot een faillissement op 30 juli 1829 met een schuld van 4 miljoen francs. Om de schande te voorkomen wilde hij niet naar Frankrijk terug keren en hij woonde dus onvindbaar. Alles lag nu stil! *'Het is een groot ongeluk voor de vrienden van de Keizer, waaro hij helaas zo zijn vertrouwen had gebouwd'*, schreef de oude secretaris Méneval aan Joseph Bonaparte. Bertrand hield Laffitte direct verantwoordelijk voor de situatie: *'Het was moeilijk te voorzien, zo 'n gebrek aan vertrouwen'*, schreef hij in juni 1830. Maar op dat moment was de bank (steeds wordt met 'de bank' in dit artikel de Franse Staatsbank, de bank van Frankrijk, bedoeld, rkv.). Niettemin beschikte Laffitte over verscheidene hypotheek over de goederen van Montholon en speciaal over het chateau Frémigny. Meer dan tien jaar waren nodig om slechts iets meer dan de helft van de legaten te verdelen vanuit het depot van Laffitte. Weinig verheffend voor het testament van Napoleon! Maar gelukkig voor de erfgenamen was deze historie met de Bonapartes nog niet afgelopen!

EEN FINAAL EINDE MET NAPOLEON III

Zelfs toen alles in het werk was gesteld om de affaire van het testament geheim te houden, begrepen de 'grognards' van Napoleon ondanks alles, dat hij hen niet vergeten was. Kleine verzetsgoepen vormden zich en begonnen hun 'erfenis' te claimen. Hoe konden zij, die hun bloed hadden vergoten, begrijpen, dat ze niets zouden krijgen, terwijl op hetzelfde moment de (nieuw aangetreden) koning Carles X en zijn ministers een miljard francs aan de adel uitkeerde wegens de verliezen, die zij tijdens de Revolutie hadden geleden? Volgens hen ging het hier om een onrechtvaardigheid. De 200 miljoen legaten van de Keizer waren in een 'val' gekomen ten voordele van de oude 'verdragen'. De verzoekschriften aan de vorige koning Louis-Philippe hadden geen resultaat gehad. Maar gelukkig voor hen keerden de kansen en met de verkiezing (1848) tot president van Louis-Napoleon Bonaparte (de latere Napoleon III).

'Als het geluk terug keert en als mijn zoon de troon zal bestijgen, is het de plicht van mijn executeurs-testamentair hem onder de aandacht te brengen alles, wat ik schuldig ben aan mijn oude officieren en soldaten en aan mijn trouwe dienaren', had Napoleon op Sint-Helena geschreven. De prins-president werd Napoleon III een jaar na de staatsgreep in dec. 1852. Hij kon niets anders dan doorgaan met de uitvoering van het testament, dat al dertig jaar geleden was opgesteld. Hij richtte een committee op, voorgezeten door generaal graaf d'Ornano, dat begon in midden aug. 1854.

Napoleon III

Zeer snel concludeerde deze commissie dat er weinig tot geen fondsen beschikbaar waren om alle wensen van Napoleons laatste wil uit te voeren. De opheffing van de burgerlijke lijst door Louis-Philippe had praktisch niets nagelaten. Marie-Louise en Eugène leefden nu niet meer en Laffitte had alles gestort wat hij had. Er was een extra en buitengewoon krediet nodig om alles af te ronden. Het was blijkbaar niet mogelijk de meer dan 200 miljoen francs voor dit doel op te brengen, want zelfs voor de nieuwe keizerlijke macht was deze som buiten proporties voor de budgettaire middelen van deze tijd. Zonder karig te zijn was deze som omvangrijk en daarom raadde de commissie de som van 8 miljoen francs aan. Dit bedrag werd terug gegeven door Napoleon III, maar hij liet het niet uitkeren.

De zorg werd opnieuw overgelaten aan de commissie, die dit bedrag in tweeën deelde tussen enerzijds de 66 individuele erfgenamen en anderzijds aan de 'collectieve' erfgenamen (soldaten en verwoeste steden. Voor de eerste groep met 12 overleden erfgenamen zonder afstammelingen, waren de 4 miljoen, geaccordeerd door het Second Empire, voldoende om aan de laatste wensen van Napoleon te voldoen. De grootste begunstigden werden dus....de erfgenamen! Montholon (die had deelgenomen aan de gevangenschap van Louis-Napoleon in het fort Ham, België) met 667.282 francs, Bertrand, Marchand, Las Cases, de zoon van Bessières en de graaf Léon (onecht kind van Napoleon) tussen de 200.000 en 500.000 francs ieder. Op deze wijze respecteerde de neef (Louis-Napoleon) praktisch volgens de letter de laatste wil van zijn oom voor allen, die de eer hadden te dienen onder de gevangene van Sint - Helena.

Voor de anoniemen leek de som van 4 miljoen francs een beetje zwak tegenover de 200 miljoen, toegezegd door Napoleon. Onder deze condities, want elke begunstigde was verzekerd van een zelfs acceptabel bedrag, bleek dat er te weinig 'gekozenen' waren. Voor 'alle Franse officieren en soldaten' bleek er 1,5 miljoen francs te verdelen onder de 100.000 nog levenden in 1855, zijnde 15 francs elk. Om zo'n teleurstelling aan de herinnering aan Napoleon te voorkomen liet men deze zorgen over aan een commissie van het Légion d'honneur om dit bedrag 'zo goed mogelijk' te verdelen.

Hetzelfde principe werd gebruikt voor de officieren en soldaten, aanwezig op Elba, want slechts 297 van hen deelden in de beloofde 300.000 francs.

Wat betreft de gewonde soldaten van Waterloo en Ligny, hier werd ook drastisch gesnoeid, want nauwelijks 347 oud-soldaten (op 3930 aanvragen) deelden in de 200.000 francs, verdeeld door Napoleon III.

De steden Brienne en Méry werden plotseling bedeed en ontvingen elk 400.000 francs. Zij maakten hiermee verscheidene belangrijke gebouwen en vergaten niet een standbeeld van Bonaparte op te richten, dat heel goed geleek.

Voor de provincies, die geleden hadden van de invasie van 1814, 26 oostelijke departementen van Frankrijk, een bedrag van 50.000 francs elk. Met dit bedrag creëerde het merendeel armenkassen, bestemd voor hulp aan oud-soldaten, die geen middelen bezaten. Het departement van Côte d'Or keerde tevens 'pensions Napoléons' uit tot aan 1881. Dat was meer dan zestig jaar na de dood van de Keizer.

Tenslotte werden tallozen tevreden gesteld met de medaille van Sint-Helena gecreëerd door een decreet van 12 aug. 1857 en alleen bestemd voor de nog levenden uit de Grande Armée. Een bewijs van een lang leven en een elegante manier de zaak van het testament van Napoleon af te ronden.

Vanaf toen, door zuiver te rekenen, kreeg de twee keizer van de Fransen overal respect mbt. het testament. Want de goede aspecten waren werkelijkheid geworden en dienden de keizerlijke legende.

En was dit laatste voor Napoleon in wezen niet het belangrijkste?

De voor-en achterkant van de medaille van Sint-Helena